

УДК 378:615(477+4)

В. Л. Сліпчук

## МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

*У статті аналізуються проблеми модернізації вищої освіти України у контексті Болонського процесу. Приведено перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців фармацевтичної галузі у вищих навчальних закладах України за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра та вказано відповідність спеціальностей переліку 2010 року напрямом підготовки переліку 2006 року. Охарактеризовано навчальний план професійної підготовки фахівців за спеціальністю «фармація» денної форми навчання.*

**Ключові слова:** Болонський процес; модернізація; професійна підготовка; фахівці фармацевтичної галузі.

**Актуальність проблеми.** Концепція модернізації вищої освіти в Україні передбачає докорінний перегляд і створення програми її зближення з європейським і науковим простором (Коровайченко Ю. М., 2008, с. 5-7). Збереження здобутків національної системи освіти з одночасним урахуванням основних тенденцій Болонського процесу виступає запорукою цього процесу (Сисоєва С. О., Батечко Н. Г., 2011, с. 134).

Тенденція до поглиблення та розвитку вищої освіти на всіх рівнях із часу незалежності України увиразнилася. У Державній доктрині національної програми «Освіта: Україна ХХІ століття» зазначено, що «З перетворенням України в самостійну державу освіта стала власною справою українського народу. Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки й технології в усьому світі – усе це потребує створення таких умов, за яких народ України став би нацією, що постійно навчається» (1994).

Питання євроінтеграції та запровадження основних засад Болонської конвенції почали втілюватися у вищій освіті України задовго до її безпосереднього приєднання у 2005 році. Домінує

думка, що основні аспекти Болонського процесу почали реалізовуватися в системі вищої освіти України в кінці 90-х років ХХ століття.

Положення Болонського процесу знайшли відображення в законодавчих і нормативних актах, прийнятих одразу після проголошення Декларації про Державний суверенітет у липні 1990 року, як свідчить аналіз Закону України «Про освіту» (травень 1991 р.). У положеннях про те, що освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями й народами, про органічний зв'язок з національною історією, культурою, традиціями (1996).

У розділі «Міжнародні відносини», який виділено у Законі України «Про освіту», вищим навчальним закладам надано право встановлювати прямі зв'язки з навчальними та науковими закладами зарубіжних країн. Міністерства, у підпорядкуванні яких перебувають вищі навчальні заклади, взяли на себе зобов'язання забезпечити проведення роботи зі встановлення еквівалентності дипломів та міжнародному визнанню навчальних курсів, кваліфікацій, учених ступенів і звань.

Таким чином, у даному документі вже було відображено певні принципи Болонського процесу й сформульовано настанови щодо їх всебічного вивчення

шляхом встановлення прямих зв'язків із навчальними закладами зарубіжних країн (Сисоєва С. О., Батечко Н. Г., 2011, с. 136).

На основі закону України «Про освіту» і Державної національної програми «Освіта: Україна XXI століття» розроблено певні нормативні акти. Так, у червні 1992 р. Кабінет Міністрів України затвердив «Положення про акредитацію вищих навчальних закладів», у лютому 1994 р. – «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» та «Перелік напрямів вищої базової освіти та кваліфікаційних рівнів у навчальних закладах України» (1994).

Значним кроком у реформуванні освіти України, як стверджує М. З. Згуровський, стало запровадження ступеневої освіти з урахуванням входження її в ринкові відносини, у демократизації суспільства та світових тенденцій підвищення мобільності студентів і викладачів, глобалізації ринку праці. Україна запровадила ступеневу освіту фактично раніше від багатьох країн Європи, але при цьому важливі структурні проблеми не вирішила, які залишилися від минулої централізованої економіки, і ті, що виникли в період незалежності держави в зв'язку з особливостями перехідного періоду (Згуровський М. З., 2006).

У наслідок цього, у системі вищої освіти України, порівняно з кращими європейськими моделями, нині існують суттєві відмінності як за формою, так і за змістом навчання. Тому основним завданням модернізації освіти в цьому напрямку є орієнтація на здобутки кращих європейських країн зі збереженням національних традицій.

Міністерство освіти і науки у квітні 2003 р. видало наказ «Про проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації. У січні 2004 року колегія Міністерства освіти і науки схвалила документи щодо реалізації

експерименту, а також щодо безпосередньої підготовки до вступу України до Болонської конвенції, а саме: план проведення експерименту; «Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців»; «Програму дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 роки»; «Заходи щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 роки (Сисоєва С. О., Батечко Н. Г., 2011, с. 137–139).

Все це дає підстави стверджувати, що українська вища школа на той період могла претендувати до членства у Болонському процесі. Міністри країн Європи, відповідальні за сферу вищої освіти, за результатами аналізу роботи на Бергенській й (Норвегія) конференції (19–20 травня 2005 р.) схвалили приєднання України до Болонського процесу і підписали комюніке, в якому відзначили основні здобутки, визначили завдання на пріоритети розвитку вищої освіти Європи до 2010 року, отже, повноправним членом Болонського процесу стала Україна.

На виконання завдань Болонської декларації, сутність яких полягає у запровадженні загальноєвропейської моделі вищої освіти у вітчизняний культурно-освітній простір, основою якого мають стати спільні фундаментальні принципи її функціонування, базується приєднання України до єдиного європейського простору вищої освіти.

**Огляд літературних джерел.** У втілення та розуміння основних положень Болонської декларації та їх адаптацію до вітчизняної вищої освіти значний внесок зробили В. Г. Кремень, В. П. Андрущенко, М. З. Згуровський, В. С. Журавський, В. В. Грубінко, Я. Я. Болюбаш та інші науковці.

Теоретико-методологічними засадами КМСОНП (І. В. Мороз, П. І. Сікорський) є теорія модульного навчання (А. М. Алексюк, І. І. Бабін, В. І. Бондар, І. М. Богданова, А. В. Фурман,

П. А. Юцявичене та ін.), модульного проектування навчального процесу або змісту навчання (І. М. Богданова, Н. В. Бордовська, П. І. Підкосистий, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова та ін.).

Аналіз та переваги адаптації ЄКТАС в Україні проведено в працях Я. Я. Болюбаша, М. З. Згуровського, В. Г. Кременя, М. Ф. Степка та ін.

Специфіку реалізації Болонського процесу в освітньому просторі західно-європейських країн, США та Росії висвітлюють зарубіжні дослідники, а саме: Б. Брок-Утне, Г. Веррі, Т. Р. Джонса, З. Соріна, Д. Капогроссі, В. Касевича, А. Козмінські, Ван дер Венде та інші.

**Мета статті** – охарактеризувати модернізацію професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у контексті Болонського процесу.

**Виклад основного матеріалу.** Болонський процес, на нашу думку, слід розглядати у контексті модернізації вищої фармацевтичної освіти України, оскільки вона своєю проблематичністю й цілями виходить за його межі. Першочергову роль у межах реалізації першочергових заходів удосконалення вищої фармацевтичної освіти України відіграє затвердження Європейської кредитно-трансферної акумуляційної системи ЄКТАС (European Community Cours Credit Transfer System (ECTS)).

ЄКТАС є ключовою позицією Болонського процесу та по своїй суті є накопичувальною системою, здатною працювати в рамках концепції «навчання впродовж усього життя» (Сисоєва С. О., Батечко Н. Г., 2011, с. 179).

Як зазначає В.Г. Кремень, впровадження кредитно-модульної системи має модернізувати навчальний процес і суттєво наблизити вітчизняну систему вищої освіти до систем передових країн світу. Трансформації вимагає насамперед вирішення таких нагальних проблем, як орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти. Основою навчання має право бути рівноправний діалог між тими, хто навчає,

і тими, хто навчається. Потрібна принципово нова демократична освітньо-педагогічна технологія. На всіх щаблях освіти – від початкової до вищої школи – необхідна переорієнтація з інформаційного на проблемно-діяльнісний тип освіти (Кремень В. Г., 2003).

Задля ефективного впровадження Європейської кредитно-трансферної акумуляційної системи (ЄКТАС) перед освітою України стояло важливе завдання – проаналізувати вітчизняну систему освіти на тлі європейської, узгодити навчальні плани за спеціальностями – наші та ЄКТАС, тому Міносвіти розпочинає низку педагогічних експериментів щодо запровадження ЄКТАС у нашій країні та започатковує термін «кредитно-модульна система організації навчального процесу» (КМСОНП).

Модернізація професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні в контексті Болонського процесу ґрунтується на:

- наказі МОН України від 30.12.2005 за №774 «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» з урахуванням рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 28.02.2003 (протокол № 2/3-4) та від 24.04.2003 (протокол № 5/5-4);

- наказі МОН України від 23.01.2004 за № 48 «Про проведення педагогічного експерименту з упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу»;

- наказі МОН України від 23.01.2004 за № 49 «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації у системі вищої освіти і науки України на 2004 – 2005 роки»;

- наказі МОЗ України від 22.03.2004 за № 148 «Про реалізацію положень Болонської декларації у системі вищої медичної та фармацевтичної освіти»;

- наказі МОЗ України від 28.04.2004 за № 220 «Про затвердження Переліку спеціальностей та строки навчання в

інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів, медичних факультетів університетів»;

- наказі МОН України від 20.10.2004 за № 812 «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу»;

- наказі МОН України від 30.12.2005 за № 774 «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу»;

- наказі МОЗ України від 31.12.2004 № 685 «Про експериментальне впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах III–IV рівнів акредитації України у 2004 – 2010 рр.»;

- наказі МОЗ України від 08.07.2010 № 542 «Про затвердження та введення нового навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» кваліфікації «Провізор» у вищих навчальних закладах III - IV рівня акредитації за спеціальністю «Фармація» та № 544 «Про затвердження та введення нового навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» кваліфікації «Провізор-косметолог» у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації за спеціальністю «Технологія парфумерно-косметичних засобів»;

Основні напрями системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні зумовлені реальними соціально-економічними процесами, а саме:

- низькими прямими показниками здоров'я населення України;

- диспропорціями у системі підготовки та використання фахівців фармацевтичної галузі;

- недостатнім упровадженням сучасних ефективних систем професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі на додипломному та післядипломному етапах, інтеграцією України у світове співтовариство.

Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні здійснюється за освітньо-професійними та професійними програмами за такими освітньо-кваліфікаційними рівнями:

- *молодший спеціаліст* (підготовка здійснюється у вищих навчальних закладах I – II рівнів акредитації або вищим навчальним закладом більш високого рівня акредитації, до складу якого входить відповідний заклад освіти I–II рівнів акредитації як структурний підрозділ);

- *бакалавр* (підготовка здійснюється у вищих навчальних закладах II–IV рівнів акредитації на базі загальної середньої освіти);

- *спеціаліст* (підготовка здійснюється у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації на базі повної загальної середньої освіти або базової вищої медичної (фармацевтичної) освіти);

- *магістр* (підготовка здійснюється на базі повної вищої фармацевтичної освіти у вищих закладах освіти IV рівня акредитації та проводиться одночасно з підготовкою в інтернатурі).

Згідно Постанови Кабінету міністрів України № 787 від 27.08.2010 р. «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» та наказу Міністерства освіти і науки України № 1067 від 09.11.2010 р. з 2011/2012 навчального року вводиться в дію перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах України за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра.

У таблиці 1 приведено перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах України за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра та вказано відповідність спеціальностей переліку 2010 року напрямом підготовки переліку 2006 року, що був дійсний раніше.

Навчальний план професійної підготовки фахівців за спеціальністю «фармація» денної (очної) форми навчання складено з розрахунку 5 років навчання або (300 кредитів ECTS). Один навчальний рік триває 40 тижнів і включає 60 кредитів (1 тиждень – 1,5 кредити ECTS), 1 кредит ECTS становить 36 академічних годин.

Навчальний рік має 2160 академічних годин. Загальне навчальне навантаження включає час на проведення лекцій, практичних, семінарських та лабораторних занять, консультацій, самостійної та індивідуальної роботи, проходження навчальної та виробничої практики і спеціалізації, а також контрольних заходів.

Таблиця 1.

**Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах України за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра**

Перелік напрямів підготовки 2006 року, за якими здійснювалась підготовка фахівців у ВУЗах України за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра				Перелік 2010 року спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах України за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра			
Шифр галузі	Найменування галузі знань	Напрямок підготовки	Код напрямку підготовки	Найменування спеціальності спеціаліста	Код спеціальності спеціаліста	Найменування спеціальності магістра	Код спеціальності магістра
Охорона здоров'я							
1202	Фармація	фармація	6.120201	фармація**	7.12020101	фармація	8.12020101
				клінічна фармація**	7.12020102	клінічна фармація	8.12020102
				технології фармацевтичних препаратів**	7.12020103	технології фармацевтичних препаратів	8.12020103
				технології парфумерно-косметичних засобів**	7.12020104	технології парфумерно-косметичних засобів	8.12020104

\*\* Спеціальності, за якими передбачається підготовка професіоналів за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, магістра на базі повної загальної середньої освіти.

Тижневе аудиторне навантаження становить в середньому 30 навчальних годин для студентів. Обсяг самостійної роботи складає від 40% до 50% від загального.

Графік навчального процесу складається з двох навчальних семестрів. Графіком передбачено додатковий термін для завершення вивчення окремих модулів з дисциплін (їх перескладання, підвищення рейтингу тощо) – 1–2 тижні після закінчення семестрів. В межах цього терміну передбачено складання ліцензійного інтегрованого іспиту «Крок 1». Останній семестр випускного курсу передбачає, крім навчання студента, підготовку до державної атестації та її проведення.

Назви та обсяги вивчення гуманітарних та соціально-економічних дисциплін регламентовані МОН України.

Державна атестація випускників включає стандартизований тестовий та практично-орієнтований державні іспити.

Стандартизований тестовий державний іспит складається з двох тестових екзаменів «Крок 1» та «Крок 2». Тестовий екзамен «Крок 1» є інтегрованим екзаменом, який проводиться після 3-го курсу і вимірює показники якості фахової складової базової вищої освіти. Тестовий екзамен «Крок 2» є складовою державної атестації випускників вищих медичних навчальних закладів і вимірює показники якості фахової компоненти повної вищої фармацевтичної освіти.

Практично-орієнтований державний іспит проводиться у формі державних випускних екзаменів або комплексного випускного іспиту, форма проведення практично-орієнтованого державного іспиту визначається вищим медичним (фармацевтичним) закладом освіти (2013).

Кінцевою метою модернізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у контексті Болонського процесу є досягнення таких цілей, як підвищення якості лікарських засобів та фармацевтичної допомоги,

збереження та зміцнення здоров'я нації, підвищення якості освітньої, наукової і фахової діяльності вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів та закладів післядипломної фармацевтичної освіти; конкурентоспроможність фахівців фармацевтичної галузі на європейському та світовому ринках праці.

**Висновки.** Прийняття зручної та зрозумілої градації дипломів і кваліфікацій при професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі, запровадження двоступеневої структури вищої фармацевтичної освіти, використання єдиної системи кредитних одиниць (ECTS) розширюють можливості випускників вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів самореалізовуватися у фармацевтичній галузі в будь-якій із європейських країн.

Необхідність вчасної модернізації системи вищої фармацевтичної освіти детермінується соціально-економічними та політичними зрушеннями в суспільстві на тлі глобалізаційних викликів часу.

Болонський процес відкриває можливості розбудови інноваційної моделі вищої фармацевтичної освіти України, яка була б здатна адекватно реагувати на виклики часу та працювати на перспективу. Крім того, конкурентоспроможність фахівця фармацевтичної галузі на ринку праці можуть забезпечити лише висока якість здобутої фармацевтичної освіти, постійне самовдосконалення фахівця й навчання протягом усього життя.

Болонський процес у вищій фармацевтичній школі України не передбачає уніфікації змісту освіти і нівелювання національних особливостей української освітньої системи, а повинен зберегти національну самобутність та надбання у змісті фармацевтичної освіти і професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі, гармонійно поєднуючи їх з інноваційними прогресивними підходами до організації вищої фармацевтичної школи, властивими

європейському простору вищої фармацевтичної освіти.

### Література

1. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С. О. Сисоева, Н. Г. Батечко / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України – К.: ВД ЕКМО, 2011. – 344 с.

2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К.: Рад. шк., 1994. – 61 с.

3. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту / Вип. 1. – К., 1994. – С. 302 – 319.

4. Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М. З. Згуровський. – К.: Вид-во НТУУ «КПІ», 2006. – 543 с.

5. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.

6. Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах України за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.abiturient.in.ua/ua/narriamki\\_magistr\\_1\\_ua](http://www.abiturient.in.ua/ua/narriamki_magistr_1_ua).

7. Про затвердження робочих навчальних планів підготовки фахівців за спеціальностями «лікувальна справа», «педіатрія», «медико-профілактична справа», «стоматологія», «медична психологія», «фармація», «технологія парфумерно-косметичних засобів» денної (очної) форми навчання на 2013/2014 н. р.: наказ МОЗ України від 01.08.2013 року № 410. – с. 6.

8. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 р. № 100 / 96 – ВР. – К.: Генеза, 1996. – 36 с.

9. Стан, проблеми і тенденції удосконалення вищої освіти: матеріали Всеукраїнського наук.-практ. семінару

«Розробка національної системи кваліфікацій: міжнародні тенденції, вимоги ринку праці, нове покоління галузевих стандартів», 27 – 29 травня – Ю. М. Коровайченко. – Миколаїв, 2008. – С. 5-7.

*В. Л. Слипчук*

### **МОДЕРНИЗАЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УКРАИНЕ В КОНТЕКСТЕ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА**

*В статье анализируются проблемы модернизации высшего образования Украины в контексте Болонского процесса. Приведен перечень специальностей, по которым осуществляется подготовка специалистов фармацевтической отрасли в высших учебных заведениях Украины по образовательным-квалификационным уровням специалиста и магистра и показано соответствие специальностей перечня 2010 направлениям подготовки перечня 2006 года. Охарактеризован учебный план профессиональной подготовки специалистов по специальности «фармация» дневной формы обучения.*

**Ключевые слова:** Болонский процесс; модернизация; профессиональная подготовка; специалисты фармацевтической отрасли.

*V. Slipchuk*

### **MODERNIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING PHARMACEUTICAL INDUSTRY IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF BOLOGNA PROCESS**

*This paper analyzes the problems of modernization of higher education in Ukraine in the context of the Bologna process. Is the list of specialties, which are trained pharmaceutical specialists in the higher educational institutions of Ukraine on an educational specialist's degree and master's degree and conformity are the specialties list 2010 list of training areas in 2006. Characterized the curriculum of professional training of pharmaceutical specialists by specialty «Pharmacy» full-time education.*

**Keywords:** modernization; pharmaceutical specialists; professional training; the Bologna process.

**Рецензенти:**

Цехмістер Я. В. – д. пед. н., проф.,  
Стучинська Н. В. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2014